

Sestava gospodinjstva in blaginja

Uvod

Demografske in družbenogospodarske spremembe so vplivale na sestavo gospodinjstev v Evropi. Število enočlanskih gospodinjstev je naraslo, medtem ko je število gospodinjstev z otroki upadlo. Povečala se je tudi raznolikost vrst gospodinjstva, saj so se pojavile alternativne oblike družine, zaradi gospodarske krize pa je naraslo število večgeneracijskih gospodinjstev in število mladih, ki živijo pri starših. To poročilo obravnava različne vrste gospodinjstev v EU, njihovo spremenjanje v zadnjem desetletju in povezavo med sestavo gospodinjstva in subjektivno blaginjo ter socialno izključenostjo.

Ozadje politike

Socialne politike (kot sta stanovanjska in družinska politika) so večinoma v pristojnosti posameznih držav članic. Toda tudi politike na ravni EU (evropski steber socialnih pravic, direktiva o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja in priporočilo Sveta o visokokakovostnih sistemih predšolske vzgoje in varstva) priznavajo raznolikost družin, s čemer vplivajo na gospodinjstva. Pomembno politično vprašanje večine držav članic je demografsko staranje prebivalstva, zato so se nekatere vlade na čedalje večjo raznolikost gospodinjstev odzvale tako, da so uvedle ustrezne politike ali uzakonile določene pravice, na primer pravno priznavanje zunajzakonskih skupnosti, istospolnih porok ali sestavljenih družin.

Ključne ugotovitve

- Delež enočlanskih gospodinjstev narašča. Velik del tovrstnih gospodinjstev predstavljajo starejše ženske, ki so izgubile svojega (moškega) partnerja. Pričakuje pa se, da se bo ta trend v prihodnosti upočasnil, saj se skupno preživetje parov daljša.
- Enočlanska gospodinjstva so bolj izpostavljena tveganju revščine in socialne izključenosti; zdravje in subjektivna blaginja samskih oseb v srednjih letih ali starosti sta slabša kot pri osebah, ki živijo v partnerstvu. Starejše samske osebe živijo v večji blaginji kot mlajše samske osebe.

- Število zunajzakonskih skupnosti je znatno naraslo v večini držav članic. V vzhodno- in južnoevropskih državah članicah je zunajzakonska skupnost še vedno večinoma uvod v zakonsko skupnost, medtem ko je v severno- in zahodnoevropskih državah članicah takšna skupnost pogosto doživljenjska.
- Subjektivna blaginja zunajzakonskih partnerjev je slabša od tiste pri poročenih parih.
- Številne države članice so uzakonile določene nepremičinske in socialne pravice za pare, ki živijo v zunajzakonski skupnosti, pri čemer je v večini teh držav predpogoj za to registracija takšne skupnosti.
- Pari brez otrok imajo boljše življenjske pogoje in bolj usklajeno poklicno in zasebno življenje kot pari z otroki, vendar je njihova subjektivna blaginja slabša. Pri osebah, starejših od 65 let, je korelacija med blaginjo in dejstvom, da nimajo otrok, šibkejša, čeprav je bila opažena povezava med dejstvom, da oseba nima otrok, ter večjo socialno izključenostjo in manjšo osebno srečo.
- Istospolni pari imajo v povprečju podobne materialne življenjske pogoje kot raznospolni pari, vendar večjo pojavnost kroničnih obolenj. Razlog za to so morda duševne zdravstvene težave, povezane z diskriminacijo. Prav tako so pogosteje socialno izključeni in redkeje iščejo podporo pri družini ali prijateljih.
- Pričakuje se, da bo delež gospodinjstev, v katerih živi upokojeni par, zaradi podaljševanja življenjske dobe moških še dalje naraščal. Upokojenci, ki živijo v partnerstvu, so srečnejši, bolj zadovoljni in optimistični kot upokojenci v drugih vrstah gospodinjstev ter imajo boljše materialne življenjske pogoje, zlasti ženske.
- Razlike med spoloma po upokojitvi so znatne. Ženske so bolj izpostavljene tveganju revščine in starosti. Številne države so se na to problematiko odzvale z uzakonitvijo vdovske pokojnine in upoštevanjem materinskega dopusta pri izračunu pokojninskih pravic. Toda poročene osebe, zlasti ženske, so po upokojitvi kljub temu v prednostnem položaju.

- Absolutno in relativno število nuklearnih družin v večini držav članic pada. Starši v nuklearnih družinah imajo najboljšo subjektivno blaginjo in največji optimizem med vsemi anketiranci iz vseh vrst gospodinjstva.
- Večina nuklearnih družin ima dva dohodka in najbolj neuravnoteženo porazdelitev neplačanega dela, kar pomeni, da večino gospodinjskih opravil opravijo ženske, zato se pojavljajo številne težave z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja. Očetje opravijo več ur plačanega dela kot moški brez otrok in imajo pogosteje težave z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja.
- Delež enostarševskih gospodinjstev v EU se povečuje. Starši samohranilci so izpostavljeni večjemu tveganju revščine in prikrajšanosti, imajo finančne težave zaradi enega samega dohodka v družini in nižje stopnje zaposlenosti.
- Zaposleni starši samohranilci imajo pogosteje težave z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja, čeprav so zaposleni za kraji delovni čas. Tako očetje samohranilci kot matere samohranilke opravijo več ur gospodinjskega dela kot starši v partnerstvu.
- Starši samohranilci živijo v manjši subjektivni blaginji in so bolj socialno izključeni kot starši v partnerstvu. Socialna podpora družine in prijateljev je pomembna za subjektivno blaginjo staršev samohranilcev.
- Družinska politika redko priznava sestavljene družine, čeprav njihovo število čedadje bolj narašča. Starši v sestavljenih družinah imajo boljše kazalnike blaginje in življenjskih pogojev kot starši samohranilci. Blaginja otrok v tovrstnih gospodinjstvih je odvisna od kakovosti odnosov s starši in krušnimi starši.
- Večgeneracijska gospodinjstva so najpogosteje v vzhodnih državah članicah. Starši in stari starši v teh gospodinjstvih živijo v večji blaginji kot starši in stari starši v drugih vrstah gospodinjstva.
- Število mladih odraslih, ki živijo s svojimi starši, je v obdobju od 2007 do 2017 naraslo.
- Subjektivna blaginja je slabša med mladimi odraslimi, ki živijo s svojimi starši, kot pri tistih, ki živijo samostojno, zlasti med mladimi, starejšimi od 25 let. Ne glede na to jim dom staršev zagotavlja zaščito pred revščino in ohranja duševno dobro počutje, zlasti pri mladih brezposelnih osebah.
- Nedružinska gospodinjstva, ki so najpogosteje v urbanih okoljih, so bolj ogrožena zaradi revščine kot druge vrste gospodinjstev. Člani nedružinskih gospodinjstev so mlajši, običajno priseljeni in imajo pogoste težave z nastanitvijo, vendar je njihova blaginja podobna tisti v drugih vrstah gospodinjstva.

Smernice politike

- Starejše samske osebe živijo v večji blaginji kot osebe z otroki, vendar so razlog za to lahko številni dejavniki (npr. slabo zdravstveno stanje ali nizki prihodki). Cilj politik je pomagati starejšim osebam, da lahko živijo samostojno, vendar pa lahko po drugi strani njihovo sobivanje z drugimi starejšimi osebami zmanjša socialno izključenost in odloži potrebo po institucionalni oskrbi.
- V nekaterih državah so bile sprejete politike pravnega priznavanja zunajzakonske skupnosti na podlagi skupnega življenja. Te lahko pripomorejo k zaščiti finančno odvisnih partnerjev pred revščino. S priznavanjem tovrstnih pravic se lahko prav tako zmanjšajo razlike med spoloma na področju materialne blaginje v starosti.
- Pravno priznavanje istospolnih partnerstev in zagotavljanje enakih družinskih pravic prispevata k boljšemu družbenemu sprejemanju tovrstnih zvez, večji družbeni podpori in večji blaginji, kar lahko pozitivno vpliva na ustvarjanje skupnega gospodinjstva med osebami LGBT.
- Podaljšanje očetovskega dopusta in povečanje števila razpoložljivih mest v vzgojno varstvenih ustanovah lahko izboljšata ravnotesje med poklicnim in zasebnim življenjem obeh partnerjev.
- Politike za starše samohranilce se sicer osredotočajo na zaposlovanje, vendar nekateri dokazi kažejo, da se stres staršev samohranilcev povečuje zaradi pogojev v zvezi z aktivnim iskanjem zaposlitve, medtem ko prejemajo dohodkovno podporo. Glavna ovira staršev samohranilcev, ki jim otežuje zaposlitev, je razpoložljivost stroškovno ugodnih storitev varstva otrok.
- Pravno priznavanje sestavljenih družin lahko staršem samohranilcem pomaga pri ustvarjanju novih gospodinjstev po ločitvi ob priznavanju, da lahko krušni starši bistveno prispevajo k izboljšanju blaginje v sestavljenih družinah.
- Politike, ki mladim odraslim pomagajo, da zapustijo dom staršev in zaživijo neodvisno od njih, bi lahko izboljšale subjektivno blaginjo.
- Sheme bivanjskih skupnosti lahko mladim in starostnikom zagotovijo cenovno dostopno in neodvisno bivanje, zmanjšajo osamljenost in socialno izključenost, vendar morajo takšni projekti biti cenovno dostopni.

Dodatne informacije

Poročilo *Household composition and well-being* (Sestava gospodinjstva in blaginja) je na voljo na spletnem naslovu <https://eurofound.link/ef19040>

Vodja raziskav: Eszter Sandor

information@eurofound.europa.eu